

HRVATSKI RESTAURATORSKI ZAVOD BROJNI PROGRAMI OBNOVE POKRETNE KULTURNE B

OLTAR BLAŽENE DJEVICE SV. KUZME I DAMJANA PONA SVOM VIŠESTOLJET U CRKVI SV. NIKOLE U S

Hrvatski restauratorski zavod već godinama provodi programe konzerviranja i restauriranja pokretne kulturne baštine na bužetskom području. Riječ je o vrlo vrijednim drvenim oltarima i slikama na platnu, često u vrlo lošem stanju. Na nekima su obavljani cjeloviti radovi konzerviranja i restauriranja, kao što je slučaj sa slikom "Bog Otac sa svecima" i pripadajućim ukrasnim okvirom, koja je vraćena u crkvu sv. Petra u Marčenegli. Zatim je tu bočni oltar iz crkve sv. Nikole u Senju koji je konzerviran i nedavno vraćen u crkvu, a taj oltar je od iznimne vrijednosti, obiluje skulpturama i reljefima kao niti jedan na našem području, kazao je Matija Nežić, predsjednik bužetskog gradskog Povjerenstva za zaštitu spomenika kulture

Napisala i snimila
Gordana ČALIĆ ŠVERKO

Nakon primarnog konzerviranja i stolarske sanacije oltara Blažene Djevice Marije i sv. Kuzme i Damjana u crkvi sv. Nikole u Senju, ova je sakralna umjetnina vraćena na svoje mjesto koje mu je stoljećima pripadala.

Sredstva za zaštitu spomenika kulture uglavnom se koriste za sanaciju zgrada, crkvenih krovova, zidina i sličnog, a pokretne teško dolaze na red, stoga je suradnja s Hrvatskim restauratorskim zavodom Gradu Buzetu od iznimne važnosti.

Konzerviranje i restauriranje

Hrvatski restauratorski zavod već godinama provodi programe konzerviranja i restauriranja pokretne kulturne baštine na bužetskom području. Riječ je o vrlo vrijednim drvenim oltarima i slikama na platnu, često u vrlo lošem stanju. Na nekima su obavljani cjeloviti radovi konzerviranja i restauriranja, kao što je slučaj sa slikom "Bog Otac sa svecima" i pripadajućim ukrasnim okvirom, koja je vraćena u crkvu sv. Petra u Marčenegli. Zatim je tu bočni oltar iz crkve sv. Nikole u Senju koji je konzerviran i nedavno vraćen u crkvu. Taj oltar je od iznimne vrijednosti, obiluje skulpturama i reljefima kao niti jedan na našem području, kazao je predsjednik gradskog Povjerenstva za zaštitu spomenika kulture na području Grada Buzeta Matija Nežić.

Pročelnik HRZ-ove Službe za odjele izvan Zagreba 1, u čijoj su nadležnosti restauratorski odjeli u Juršićima, Ludbregu, Osijeku i Rijeci, Anđelko Pedišić, istaknuo je kako je razlog zašto su se odlučili na ovaj program u senjskoj crkvi bilo izuzetno loše stanje oltara.

Pregled smo obavili u sklopu veće evidencije stanja pokretnog inventara na području Buzetskog dekanata. Oltar iz senjske crkve jedan je od oltara

koji spadaju u dio inventara koje smo odredili kao prioritet za hitno uvrštavanje u našu programsku djelatnost. Prvo smo krenuli s bočnim oltarom Blažene Djevice Marije i sv. Kuzme i Damjana iz 17. stoljeća gdje smo zaključili da je jedini način da se on statički učvrsti da se potpuno demontira i preveze u našu stolarsku radionicu. To su odradile kolege iz Restauratorskog odjela Osijek. Voditelj radova bio je Ivan Bošnjak, a stolarska sanacija trajala je godinu i pol dana nakon čega je oltar vraćen na svoje mjesto. Izrađeni su potporni dijelovi nosive konstrukcije, a što se tiče pristupa polikromiji odlučili smo da ćemo zadržati zadnji sloj jer prezentacija nekog drugog sloja u ovom trenutku

nije prioritetna. Možda će se u nekim budućim radovima i istraživanjima napraviti neki drugačiji prijedlog prezentacije, međutim sada je bio prioritet oltar konzervirati i učvrstiti njegovu konstrukciju te njegove slojeve polikromije. Pri tom su izvedene neke manje rekonstrukcije rezbarije kako bi se se novi dijelovi koji imaju i konstruktivnu funkciju s prednje strane mogli vizualno uklopiti u cjelinu. Postigli smo glavni cilj, a to je zaustaviti propadanje oltara i zadržati ga na njegovoj izvornoj poziciji, istaknuo je Anđelko Pedišić, pročelnik HRZ-ove Službe za odjele izvan Zagreba 1. Dodao je da je za taj oltar izvorno bilo karakteristično da na ravnim plohamo ima zlatne kvadratiće

na crvenoj pozadini, nešto što popularno zovemo šahovnica i što je karakteristično za istarske oltare, dok su stupovi, grede i ukrasni okviri oltarnih niša bili u cijelosti pozlaćeni.

U crkvi otkriven zanimljiv oslik

Programom HRZ-a obuhvaćena su oba oltara iz senjske crkve, bočni oltar Blažene Djevice Marije i sv. Kuzme i Damjana te glavni oltar sv. Nikole koji sada također ide na stolarsku sanaciju dok je slika već ranije bila demontirana. Također je odlučeno da će se na tom oltaru primijeniti isti pristup kao i prilikom radova na bočnom oltaru. Tijekom istraživanja utvrđeno je da je slika preslikana, međutim zadržat će se

zadnji preslik s obzirom da se neće ići u cjelovite radove niti na oltarnoj arhitekturi, nego će se također zadržati posljednji sloj polikromije.

Sto se tiče crkve u Marčenegli, prošle godine su završeni konzervatorsko-restauratorski radovi na slici na bočnom zidu crkve. Njeno loše stanje također je uvjetovalo da bude uvrštena u program HRZ-a kao prioritet. Bila je prekrivena višestrukim slojevima laka pomiješanim s prljavštinom i prikaz slike nije bio jasno vidljiv kroz taj zamućeni sloj. Tijekom istraživanja otkriven je doista zanimljiv oslik zbog kojeg je vrijedno posjetiti tu crkvu i vidjeti rezultate radova. Slika je restaurirana zajedno s ukrasnim okvirom i vraćena je na

svoju izvornu poziciju s koje je bila preuzeta.

Govoreći o programskoj djelatnosti zadnje dvije godine kojom je u službi za nepokretnu baštinu HTZ-a obuhvaćena Buzetina, Pedišić je istaknuo da se radi u crkvi sv. Bartola u Roču na štukaturama, a što se tiče pokretne baštine upravo se završava slika "Trijumf euharistije" koja je u posjedu Zavičajnog muzeja u Buzetu. Također, iz župne crkve sv. Bartola u Roču u ovogodišnji program uvrštene su dvije štafelajne slike s bočnih zidova središnjeg broda, pričvršćene u ukrasne okvire od štuka. Iz župne crkve sv. Jurja u Sovinjaku trenutno je u Restauratorskom odjelu Vodnjan - Juršići, procesijska skulptura Bogorodice s Djetetom.

Predstavnici HRZ-a i Grada Buzeta kraj bočnog oltara Blažene Djevice Marije i sv. Kuzme i Damjana u crkvi sv. Nikole u Senju

ŠTINE NA BUZETSKOM PODRUČJU

ČE MARIJE I DONOVNO JE OM MJESTU NJU

Kada govorimo o ročkoj crkvi sv. Bartola to je najveća investicija u sakralna zdanja na području Istarske županije, nakon Eufrazijane u Poreču koja je pod zaštitom UNESCO-a

Damir Kajin, gradonačelnik Buzeta

U crkvama u Marčenegli i u Vrhu radila se preventivna zaštita liturgijskog ruha. Svi program financiraju se sredstvima Ministarstva kulture i medija.

U sklopu programa Hrvatskog restauratorskog zavoda tijekom ljeta nastavljeni su konzervatorsko - restauratorski radovi na stropu središnjeg broda crkve sv. Bartola u Roču. Zidovi i strop središnjeg broda crkve dekorirani su raskošnim štukom dekoracijama 1785. godine, no bilo je različitih oštećenja, od bombardiranja u Drugom svjetskom ratu do dotrajalosti i prodora vode.

U ovoj godini uklonjeni su svi naknadni slojevi naliča na površini stropa, očišćene štuk dekoracije i obavljene pripreme za rekonstrukciju nedostajućih dijelova dekoracija.

Gradonačelnik Buzeta Damir Kajin ističe da je ovo što posjeduje u sakralnom obliku Buzestina naprosto fascinirano.

- I ljudi koji žive u ovim krajevima nisu svjesni što ovaj Grad naprosto od svoje duhovne baštine posjeduje i gotovo bi se usudio kazati da bi ponekad trebalo organizirati ulazak u te naše crkve, da se vidi što je učinjeno, a i čime se kraj kao takav može ponositi, i kao vrijednosti na svoje potomke prenositi. Grad Buzet, Porečka i pulska biskupija,

Crkva sv. Petra u Marčenegli

Sanacija gradskog bedema uz sakristiju crkve sv. Jurja u Buzetu

Buzetski dekanat, to ne bi mogli bez svestrane pomoći Ministarstva kulture i medija i ja doista mogu zahvaliti na razumijevanju kojeg ministrica i njeni suradnici imaju do ovoga kraja. Dovoljno je spomenuti kada govorimo o ročkoj crkvi sv. Bartola, da je to najveća investicija u sakralna zdanja na području Istarske županije, nakon Eufrazijane

u Poreču koja je pod zaštitom UNESCO-a, poručio je Kajin.

Programi gradskog povjerenstva

Ovogodišnjim programom gradskog Povjerenstva za zaštitu spomenika kulture na području Grada Buzeta, obuhvaćeno je nekoliko projekata obnove kulturne baštine. Krajem kolovoza započeli su radovi na sanaciji gradskog bedema uz sakristiju crkve sv. Jurja u starogradskoj jezgri Buzeta. Zbog izloženosti bedema utjecaju atmosferilija došlo je do ispiranja veziva što je ugrozilo stabilnost zida i same sakristije. Radovi su, kaže predsjednik gradskog Povjerenstva za zaštitu spomenika kulture Matija Nežić, ugovoreni s tvrtkom Kapitel iz Zmija, na iznos od 16.284 eura s PDV-om, od čega je 13.272 eura osiguralo Ministarstvo

Kilogram i pol čavala

Prilikom kompletne stolarske i konstruktivne sanacije svih sastavnih elemenata bočnog oltara Blažene Djevice Marije i svetih Kuzme i Damjana u crkvi sv. Nikole u Senju, kako nam je prenio voditelj programa Ivan Bošnjak, iz oltara je uklonjeno oko kilogram i pol korodiranih metalnih čavala, koji su oštetili strukturu drva oko sebe te su zamijenjeni drvenim moždanicima. Neki od čavala potječu još iz vremena same izrade oltara, a neki su bili dodani naknadno prilikom pričvršćivanja otpalih dijelova

Oltar Blažene Djevice Marije i sv. Kuzme i Damjana u crkvi sv. Nikole u Senju

kulture i medija, a razliku i trošak nadzora Grad Buzet. Najviša je to i najzahtjevnija točka starograda Buzeta. Izrađena je i projektivna dokumentacija gromobranskog sustava za crkvu sv. Jurja.

Dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na osliku južnog zida svetišta, u crkvi sv. Bartola u Roču. Uklonjeni su noviji slojevi žbuke te preventivno sanirani izvorno slikani slojevi. Radovi su ugovoreni sa Hrvatskim restauratorskim zavodom na iznos od 10.000 eura, od čega je 3.980 eura osigurao županijski odjel za kulturu i zavičajnost, a ostatak je iz proračuna Grada Buzeta.

Prijenekom nekoliko godina uočene su pukotine na piramidi zvonika uz buzetsku župnu crkvu što

je zabrinulo stanovnike starogradske jezgre. Za pregled konstruktivnih elemenata zvonika zadužen je ovlašten arhitekt Branko Orbančić. Ocijenjeno je da je zvonik građen kvalitetnim kamenom pješčenjakom, tako da su sva vanjska pročelja, oktogon i piramida kamena, bez žbukanih površina. Piramida zvonika zidana je kamenom. Kamenu plašt je neožbukana, fugiran iznutra i izvana. Piramida je stegnuta s četiri razine križnih zatega koje su u dobrom stanju. Na istočnoj strani osmerokutne piramide vidljiva je pukotina koja se spušta s vrha piramide prema dolje preko dvije stranice piramide. Može se zaključiti da je uzrok grom. Oštećenje postoji, ali trenutno ne ugrožava građevinu. Statička stabilnost

zvonika je neupitna.

Zvonik uz buzetsku župnu crkvu

Kat na kojem se nalaze zvona statički je jako zahtjevan jer su zidovi probijeni velikim biforama, tako da se ostatak zvonika od lode na gore, oslanja samo na četiri kutna kamena masivna stupa i četiri vitka zidana stupa između para arkada. Vizualno je stanje na lodi jako dobro i nema vidljivih oštećenja ni pukotina. U prvom planu je uređenje lode i dovođenje u red stanje s teleooperaterima, a vrlo je važno ispitivanje ispravnosti gromobranske instalacije. U prvom djelu godine dovršeni su radovi na drugoj fazi sanacije krova broda župne crkve Uznesenja Marijina u buzetskom starom gradu za što je sredstva osigurala Porečko pulska biskupija, a u tijeku su radovi na sanaciji desnog bočnog krova iznad kapela i sakristije. Radovi su ugovoreni s tvrtkom Grivi officium d.o.o., a vrijednost je 28.576 eura. Ministarstvo kulture i medija potpomoglo je zahvat sa 26.544 eura, a ostatak i nadzor Grad Buzet. U planu je sanacija i lijevog bočnog krova sredstvima Župe i Grada Buzeta. U suradnji sa Župom Uznesenja Marijina i Hrvatskim restauratorskim zavodom planira se početak restauratorskih radova na portretu Petra Flega, vrijednom umjetničkom djelu iz sredine 17. stoljeća.

Slika "Bog Otac sa svecima" i pripadajućim ukrasnim okvirom, vraćena u crkvu sv. Petra u Marčenegli